

Filozofia Johanna Heinricha Abichta oraz jego działalność naukowa i dydaktyczna w Cesarskim Uniwersytecie Wileńskim (1804–1816)

Johann Heinrich Abicht (1762–1816), wieloletni profesor w Erlangen, został zatrudniony na stanowisku profesora logiki i metafizyki w Wilnie, w roku 1804, na skutek starań rektora Hieronima Stroynowskiego, głównego organizatora Uniwersytetu Wileńskiego. Ambicją władz uczelni było utworzenie w Wilnie silnego ośrodka akademickiego, skupiającego najlepszych specjalistów, których często poszukiwano wśród uznanych już naukowców z całej Europy. W ten sposób pozyskano wielu wybitnych uczonych, których dokonania na trwałe zapisały się w dziejach polskiej nauki (do najważniejszych zaliczyć można profesorów: Franka, Grodecka, Bojanusa, Capelliego, Le Bruna, Saundersa, Langsdorfa). Abicht zyskał uznanie władz i zdobył przychylną reakcję rektora jako autor ponad 20 dzieł filozoficznych. Jego zatrudnienie w Wilnie protegował akademik petersburski Nikolaus Fuß oraz Johann Gottlieb Fichte. Można było sądzić, że środowisko wileńskie zyskało myśliciela oryginalnego, odwołującego się do najnowszych idei. Okazało się jednak, że nieznanostwo języka polskiego zmusiło Abichta do wykładania swej nauki w konwencjonalnej łacinie. Władze uczelni pozostały nieugięte wobec wielokrotnych próśb Abichta o możliwość prowadzenia wykładów w języku niemieckim. W tym okresie została opublikowana w języku łacińskim jedna wileńska książka Abichta, zapis części jego wykładów z psychologii.

Przez 200 lat nie potrafiono udzielić odpowiedzi na pytanie dlaczego aktywność naukowa tego bardzo niegdyś płodnego filozofa ustała? Dziś możemy odpowiedzieć, że nie ustała, ale znalazła nowe pole realizacji. Abicht, wcześniej bardzo aktywny jako autor prac drukowanych, w Wilnie poświęcił się wykładom, do których przygotował skrupulatne konspekty. Przekazane po jego śmierci Uniwersytetowi Wileńskiemu przez syna Adolfa, zachowały się w zbiorach Biblioteki Narodowej Ukrainy im. Wernadskiego w Kijowie. Imponujący zbiór manuskryptów wykładów jest obecnie głównym źródłem wiedzy o treści i kierunkach filozofii przez 12 lat nauczanej w Wilnie pod kierunkiem niemieckiego profesora.

Dokumenty administracji uniwersyteckiej zachowane w Wilnie i Krakowie, pozwalają zrekonstruować przebieg kariery akademickiej Abichta w Wilnie (w szczególności jego starania o poszerzenie kursów filozoficznych o zajęcia z filozofii praktycznej i psychologii). Istnieją nowe źródła, świadczące o aktywnej polemicznej działalności Abichta oraz jego pozytywnym rezonansie (hipotetyczne początki nowej polskiej prokantowskiej szkoły filozoficznej).

Niniejszy projekt ma na celu odtworzenie i opracowanie filozofii Abichta w okresie wileńskim. Wskazanie źródeł koncepcji Abichta i zaprezentowanie jej oryginalności na tle ówczesnej filozofii europejskiej. Opracowanie opiera się na nieznanych do tej pory materiałach źródłowych, dokumentach kancelarii Kuratorii Czartoryskiego, administracji Uniwersytetu Wileńskiego i manuskryptach wykładów Abichta.

Dzięki realizacji tego projektu zostanie wypełniona luka nie tylko w biografii Abichta (nieliczne opracowania światowe milczą na temat jego pracy naukowej i dydaktycznej w Wilnie), ale także uzupełniona zostanie wiedza o dziejach nauczania filozofii w Cesarskim Uniwersytecie Wileńskim. Projekt przede wszystkim pozwoli uzupełnić i skorygować dotychczasowe syntezy filozofii polskiej, a w perspektywie międzynarodowej – pogłębić znajomość rozwoju filozofii kantowskiej w Europie.